

Primož Trubar: PROTI ZIDAVI CERKVA

Kaj veste o Primožu Trubarju?

PRIMOŽ TRUBAR

- rojen leta 1508 v Raščici na Dolenjskem, umrl 28. junija 1586
- šolal se je za duhovniški poklic, bil posvečen v duhovnika
- dvakrat izgnan iz Slovenije zaradi svojih nazorov-protestantizem
- župnik na Nemškem do smrti

Objavil je 22 knjig v slovenščini in dve v nemščini, njegova najpomembnejša dela so Katekizem, Abecednik (1550) in Cerkveni red (1564)

Je začetnik slovenske književnosti, avtor prvih slovenskih knjig, najpomembnejši pisec reformacije in utemeljitelj slovenskega književnega jezika (za osnovo knjižnega jezika je izbral ljubljanski mestni govor na katerega je tedaj že vplivalo gorenjsko narečje, vanj pa je vključil tudi dolenske narečne posebnosti) .

Obnovite odlomek iz pridige Proti zidavi cerkva in pojasnite sporočilo pridige.

Pred osemindvajsetimi leti, takrat kadar sem v Loki pri Radečah župnik bil, je bila gori nad Kompolom v vinogradih ena ženska; ta se je delala sveto in pravila, da sveti Sebastijan in sveti Rok vsako noč k njej prideta, z njo govorita in velita, da se nima na tem hribu nad Kompoljem in Šmarčno ena cerkev sezidati, a tega ne storijo, tako hočeta čez te ljudi in čez živino tak pomor in kuge poslati, da malo ljudi in živine žive ostane, onadva tudi hočeta vse vinograde in polja s točo pobiti. Takim ženskam hudičevim izmišljotinam so ti preprosi ljudje verjeli in zdajci iz lesa in iz desk naredili eno kapelico in začnejo tam maševati, živino in drugo blago darovati in pripravljati kamne k temu zidanu. Ampak jaz sem takim zidanem in darovanjem močno proti pridigal in govoril; zato so me hoteli ti verniki na Šmarčnem ubiti, da sam od njih moral pobegniti. Nato pošljem mojega pomožnega duhovnika, gospoda Jerneja Rugelna, k tej ženski in pustim vprašati ob kateri uri in v kakšni podobi ta dva svetnika hodita k njej; nato je ona rekla ob polnoči vselej dva lepa črna moška k njej prideta. K temu je gospod Jernej rekel: »Nikakor ne pravi, da sta črna, temveč da sta bela, zato ker so hudiči črni, svetniki pa beli.« Ona odgovori: »Ja gospod, jaz hočem reči, da sta bela.« Ravno tako ena druga ženska je hotela, da bi se tretja cerkev na Bruniku pri Treh kraljih sezidala. Blizu moje rojstne hiše na Rašici je ena cerkev Device Marije, se pravi na Sevnici. Tam se je ena vsem ljudem poznana vlačuga, ki so ji pravili Šavleča Katarina, in vdova Margeta Hudakončevka in moj stric Gregor Trubar mlinar – ti trije so se tudi delali svete in pravili, kako se jim Devica Marija prikazuje in hoče, da se na Slevici sezida samostan za redovnice. S tem govorjenjem so tudi k tej cerkvi veliko oblek in živine nosili. Od tega so župniki in cerkveni ključarji dobro živeli in pri tem hudo končali: župnika te cerkve je njegov svak ubil, cerkvene ključarje so ujeli Turki, mojega strica Gregorja je ubilo drevo, Hudakončevka je šla v Aachen – nihče ne ve kje in kako je umrla. Ravno takrat je cerkev na Sveti Gori pri Gorici od ene hudičeve ženske bila sezidana kot skoraj vse na gorah. K tem župniki, škofje in nekateri gospodje molčijo, zato ker imajo zaradi tega dosti mesa. Ti, ki k taki pregrehi molčijo, zoper česa ne pridigajo in ne branijo se bodo kuhali v peklu za vedno, če prave pokore ob pravem času ne dajo.

SPOROČILO: Trubar nasprotuje nepravilnostim v katoliški cerkvi:

Nasprotuje zidavi cerkva, ker so na ta račun duhovniki in mežnarji dobro živeli, verniki pa so bili še bolj revni.

Nasprotuje zidavi cerkva zaradi praznoverja

Trubar nasprotuje štifstarstvu – verskemu gibanju, ki je videlo smisel vere v zidanju cerkva in čaščenju svetnikov

Kaj je protestantizem in reformacija?

PROTESTANTIZEM:

beseda izvira iz glagola protestirati (lat.:protestare) - ugovarjati ali izražati nesoglasje s čim
Protestantizem je skupno ime krščanskih veroizpovedi, ki so se v reformaciji odcepile od katoliške cerkve.

Protestanti so zahtevali, naj berejo verniki besedila v svojem maternem jeziku (menili da lahko le z materščino ustrezno sodelujejo pri cerkvenih obredih), trdili da je duhovnik vernikom svetovalec, ne pa posrednik med njimi in Bogom. Ukinejo tudi spoved in odpravijo celibat, samostane in čaščenje svetnikov.

REFORMACIJA:

beseda izvira iz glagola reformirati (lat.:reformare) - preoblikovati, dati novo obliko, preurediti, obnoviti.

Reformacija je bila veliko versko gibanje v zahodni Evropi v 16.stol., njeni pripadniki so hoteli spremeniti cerkev v skladu s prvotnimi krščanskimi načeli, k čemur jih je spodbujalo predvsem nemoralno življenje cerkvenih predstavnikov.

Ljudje so bili nezadovoljni ker so duhovniki prodajali odpustke - vernikom odpuščali grehe v zameno za plačilo, cerkvene ustanove so imele v lasti večino zemlje, velik del duhovščine je dobro živel na račun meščanstva in kmeta.

Naštej protestantske pisce in njihova dela.

Primož Trubar - Katekizem, Abecednik

Jurij Dalmatin - Biblija

Adam Bohorič - Zimske urice

Anton Tomaž Linhart: TA VESELI DAN ALI MATIČEK SE ŽENI

Kaj veste o življenju in delu Antona Tomaža Linharta?

ANTON TOMAŽ LINHART

-rodil 11.decembra 1756 v Radovljici, umrl 14. julija 1795 v Ljubljani
-po gimnaziji je bil nekaj časa pri cistercijanih v Stični, iz meniškega redu kmalu iztopi
-na Dunaju obiskoval uradniške tečaje
-v Ljubljani zaposli najprej kot tajnik škofa Herbersteina, nato kot uradnik, okrožni komisar in tajnik.

Pisal je v nemščini in slovenščini. V slovenščini je začel pisati ko se je približal narodnem prerodu-sredi 70ih let. Bil je najbolj dejaven član Zoisovega krožka, njegova ustvarjalnost je bila zelo raznovrstna. Pisal je pesmi (Cvetje s Krajskega), dramska dela (Miss Jenny Love, Županova Micka, Ta veseli dan ali Matiček se ženi), bil pa je tudi zgodovinar (Poskus zgodovine Krajske in drugih dežel južnih Slovanov Avstrije) Anton Tomaž Linhart je ustvaril začetke slovenske dramatike in je najvidnejši predstavnik slovenskega razsvetljenstva.

Obnovite dogajanje komedije Ta veseli dan ali Matiček se ženi

Igra Matiček se ženi se odvija na gradu na Gorenjskem, blizu neke vasi. Matiček in njegova zaročenka si urejata svoje novo prebivališča, ki jima ga je dodelil njun baron. Matičku se niti sanja ne, da jima je baron to sobo dal in ga povišal samo zato, da bi si lahko krajšal čas z njegovo izvoljenko. Ko to izve od Nežke, popolnoma pobesni in napove maščevanje vsem, ki so bili v to goljufijo vpleteni. Kmalu zatem pride Zmešnjava, deželski advokat, ki Matičku pove, da mora za ženo vzeti Smrekarico, ki mu je nekdanj posodila denar. Vse to je napisano v pogodbi. Medtem Tonček, ki je študent, ki je tam na počitnicah Nežko prosi, naj mu od baronove žene prinese podvezo, da jo bo imel za spomin, ker se vrača v Ljubljano. Nato v sobo pride baron in Tonček se skriva za stol, medtem baron Nežko nagovarja, da jo ljubi. Ko se oglasi Žužek, novi vrtnar, se tudi baron skriva. Tako eden drugega zasačijo; Žužek barona, baron pa Tončka, ki se je ves čas skrival. Matiček pripelje godce in kmečke fante ter dekleta in vsi prosijo barona, če bi jim odstopil grad za zabavo. Matiček nato še prosi barona, če bi na tej zabavi postavil venček Nežki na glavo, saj je on nevesta. Baron se na vse načine umika, a Matiček se ne da prepričati. Nato ga še prosijo, če Tonček lahko ostane v gradu. Baron mu je pripravljen odpustiti neprijetni dogodek, ko ga je zasačil skupaj z županovo hčerjo, a Tonček mora vseeno iti. Matiček pa vse skupaj organizira tako, da bo Tonček ostal, le da bo skrit, saj naj bi on šel v gozdček, kjer naj bi se ponoči dobila baron in Nežka. Ko ga oblačijo v ženske obleke, v sobo pride baron in Tonček se skriva v drugo kamrico, kjer ga baronica zaklene. Baron posumi, da je nekdo notri in zahteva ključ. Ker ga ne dobi, se odloči, da bo nasilno vdrl. Ko odide po potrebno orodje, Tonček uide skozi okno in se pri tem lažje poškode. Baron je nato osmešen, ker je imel toliko dela za prazen nič. Težave pa se pojavijo, ko kasneje na zabavi nek pijani fant izda pobeg Tončka baronu, a ga Matiček izmaže.

V kasnejšem pogovoru Nežke z baronom mu Nežka obljubi, da bo ponoči prišla v gozdček le, če bo za poroko z Matičkom dobila še doto. Vrh ta komedija doseže v sodbi Matičku, kjer odločajo ali se bo moral poročiti s Smrekarico ali ne. Tu Matiček vse potolče, na koncu pa še

najde očeta, ki je Žužek in mati, ki je Smrekarica. V četrtem aktu se Nežka in Baronica pripravljata, kako bosta zasačili, ker je hotel varati svojo ženo. Odvije se tudi ceremonija, kjer pa Nežka pri predaji venčka baronu da listek, da ga vzpodbudi k srečanju ponoči. Za ta zmenek pa zve Matiček, ki pobesni, saj ne ve za Nežkine in baroničine namere, kako jo bosta zagodli baronu. Matiček je ljubosumen, ker ne ve, da bo baronica prišla preoblečena v Nežiko, Nežika pa v baronico, zato jima je priredil "časten sprejem". Ko je vse nared in čakajo, da se prikažeta baron in Nežka, Matiček negoduje nad baronom in ga primerja s seboj. Če ne bi baron imel denarja in oblasti, ne bi bil dober niti za služenje Matičku. Ko se na vrtu pojavita baronica in Nežka, preoblečeni ena v drugo, nastane prava zmešnjava. Najprej Tonček stopi do "Nežke" in jo zapeljuje. Nato pride baron in ko to vidi, pobesni. Tonček uide v lopo. Matiček se približa, da bi ju presenetil, a mu baron da zaušnico, misleč, da je Tonček. "Nežka", ki je v resnici baronica, barona sprašuje, če svoje žene ne ljubi več. Dobi odgovor, da jo ima še rad, a pograša vse, kar ima Nežka. Da ji tudi prstan in dvakratno doto. Z baronom gresta v lopo, ker je šel mimo Matiček. Nato baron zbeži. Ko Matiček že hoče sprožiti povod, ga Nežka kot baronica ustavi. Matiček ji nato hlini svojo ljubezen, saj še prej ugotovi, da je to v resnici Nežka. Ko ga začne karati, jo porazi s tem, da ji pove, da je vedel, kdo je ona. Ko se nato baron zopet približa, vidi, da je pri gospe, podobni njegovi ženi, neki moški. Ko ugotovi, da je ta Matiček, ga da prijeti. Nato zapove enega za drugim privleči iz lope. Pokaže se, da so bili notri še Tonček, Jerca, županova hči ter nazadnje še preoblečena Nežka. Baron jo na vse načina obsoja in ji noče odpustiti. Ko pa zve resnico, da je bila "Nežka", s katero je bil malo prej, njegova žena, mora sam prositi za odpuščanje. Ko ga dobi, se vse dobro izteče, baron godce povabi, da naj ostanejo na dvorcu, dokler se Matiček in Nežka ter Žužek in Smrekarica ne poročijo. Na koncu še vsi skupaj zapojó.

Označite Matička

Matiček je primer podložnega, ki naj bi ubogal gospodarja ne glede na vse ostalo. Toda Matiček ima v glavi več soli, kot njegov gospodar in jo zna tudi pametno uporabiti. S svojo domiselnostjo je barona večkrat speljal na led. Toda kljub vsemu je ostal zvest svoji nevesti, ki jo je brezmejno ljubil. Ko je mislil, da ga je prevarala, se je bil pripravljen spoprijeti s samim baronom.

Katere razsvetljske misli vsebuje ta komedija?

Matiček poseblja razsvetljske ideje in vrednote: pamet-razumnost, iznajdljivost, pogum, samozavest, naravnost, željo po preprosti življenjski sreči, do katere ima vsakdo pravico.

Kaj je značilno za dramatiko in posebno za komedijo? Katere vrste komičnosti poznate?

Dramatika - značilnost: dvogovori oseb in napetost, ki jo ustvarjajo medsebojna nasprotja. Napetost se stopnjuje do vrha, nasprotja se proti koncu razrešijo. Dramska dela so namenjena predvajanju na odru. Temeljni vrsti sta komedija (njen cilj je zbuditi smeh, nasprotja v njej so rešljiva) in tragedija (osebe so žrtve raznih sil ki so močnejše od njih).

Vrste komičnosti:

Telesna komičnost (razne telesne nenormalnosti)

Besedna komičnost (nastane s posebno uporabo jezika-osebe imajo smešna imena, smešni vzdevki ki si jih dajejo, ...)

Situacijska komičnost (povzročajo različne smešne situacije)

Karakterna komičnost (pretirano izražene človekove lastnosti)

Razložite pojem razsvetljenstvo in navedite slovenske razsvetljence

RAZSVETLJENSTVO

Beseda izvira iz glagola razsvetljiti-narediti, povzročiti, da kaj postane svetlo, vidno; s poučevanjem/izobraževanjem doseči da kdo misli da dela brez predsodkov, razumno; razjasniti, pojasniti

Razsvetljenstvo je bilo duhovno in družbeno gibanje v 18. stol., ki si je prizadevalo za posameznikov in skupni napredek na temelju človekovih naravnih pravic in razuma.

(npr.: pravica do najosnovnejšega človeškega dostojanstva, do življenske sreče, do narodne pripadnosti...)

Slovenski razsvetljenci:

Marko Pohlin - Krajnska gramatika

Valentin Vodnik

Žiga Zois

Anton Tomaž Linhart

France Prešeren: KRST PRI SAVICI

Kaj veste o Prešernu in njegovem ustvarjanju?

FRANCE PREŠEREN

- rodil se je 3.decembra 1800 v Vrbi na Gorenjskem, umrl je 8.februarja 1849 v Kranju
- osnovno šolo je obiskoval najprej v Ribnici, potem Ljubljani kjer končal tudi gimnazijo
- študiral je na Dunaju in postal doktor prava (tam je tudi spoznal sodobno romantično književnost in pridobil svobodomiselne nazore o posamezniku, družbi, narodu in veri)
- leta 1828 se za stalno vrne v Ljubljano
- delal je kot odvetniški pomočnik pri doktorju Crobathu
- želel si je samostojne odvetniške službe, ki jo je dobil šele 2 leti pred smrtjo

Iz njegovega mladostnega obdobja poznamo balado Povodni mož. Ko se je za stalno naselil v Ljubljani je pričel pod Čopovim vplivom uvajati v slovensko književnost značilnosti romantike. Takrat so v njegovih pesmih prevladala osebna doživetlja, spoznanja ter romantične teme: ljubezen, domovina in pesništvo. Iz večine teh pesmi veje romantično razočaranje nad stvarnostjo - zaradi neuslišanje ljubezni, krivično urejene družbe in političnega položaja slovenskega naroda. Njegove najpomembnejše stvaritve so : Soneti nesreče, Sonetni venec, Krst pri Savici, Poezije doktorja Franceta Prešerna.

Vrhunec v Prešernovem osebnem življenju in umetniškem ustvarjanju pomeni »Julijina doba« (1833-1838). V Julijo Primic, hčer bogate trgovske družine se je zaljubil na prvi pogled, ji posvetil najlepše ljubezenske pesmi in se slednjič sprijaznil z dejstvom, da je zanj nedosegljiva, kasneje se je poročila z drugim. V juliju 1835 umre Matija Čop kar še poglobi pesnikovo nesrečo in razočaranje.

Kakšne vrste delo je Krst pri Savici? Opišite njegovo zgradbo in naštejte glavne motive

Krst je epski, lirski in celo dramatski, spesnjen je v osemvrstičnih kiticah, stancih. V njem odkrijemo naslednje romantične prvine: poudarjeno doživljanje, čustveno dojetje življenja in sveta, usojenost, izjemnost, nenavadnost, razočaranje in obup.

Sestavljajo jo 3 deli: posvetilni sonet z naslovom Matiju Čopu, Uvod in Krst.

Celotna pesnitev je posvečena spominu tragično umrlega Matije Čopa.

Zgodovinsko ozadje Krsta pri Savici je pokristjanjevanje.

(Zgodovinska vira iz katerih je avtor zajel snov sta bila Valvasor-Slava vojvodinje Krajnske in Linhart-poskus zgodovine Krajnske in drugih dežel južnih Slovanov Avstrije.)

Kaj je snov Uvoda? Obnovite dogajanje. Označite Črtomira

Uvod je epski, pripoveduje o herojskem boju v času pokristjanjevanja in je motivno tridelen: dolgotrajen boj Črtomirove vojske z mnogo številčnejšo Valjhunovo (obleganje postojanke), Črtomirov govor tovarišem pred odločilnim spopadom, vojaški spopad.

Dogajanje je dramatsko stopnjevano, zaporedje motivov ustvarja napetost v pripovedovanju.

Dogajalno zgradbo tvorijo:

Zasnova : pokristjanjevanje kot zgodovinski dogodek, njegove tragične razsežnosti in posledice

Zaplet: črtomirova vojska je obkoljena v Ajdovskem gradu, sovražna vojska je mnogo močnejša, Črtomiru in njegovim tovarišim je zmanjkalo hrane, odločijo se, da se prebijejo iz trdnjave

Vrh: spopad vojsk, ki sta hoteli druga drugo presenetiti z nepričakovano akcijo

Razplet: nesrečen konec Črtomirove vojske

Razsnova: Valjhun zaman išče Črtomira med mrtvimi nasprotniki

Črtomir:

V Uvodu: (osrednja tema je narodna svoboda) je junaška oseba ki ve kaj hoče, in verjame da bo njegova skupnost dosegla cilj - svobodo. Nobena cena zanjo se mu ne zdi prevelika, v odločitvah je jasen in k temu poziva tudi tovariše. Kot močna osebnost lahko vodi skupnost in odločilno vpliva na njeno enotnost.

V Krstu: (osrednja tema je usodna svoboda) je razočaran in obupan človek ki po porazu in izgubi vse svoje vojske izgubi tudi osebno srečo in upanje vanjo. Sprijazni se z dejstvom, da je tako hotela krivična usoda.

Kaj je romantika? Naštejte glavne značilnosti. Kdo so bili slovenski romantiki?

ROMANTIKA:

izraz izvira iz besede roman, ki je v poznem srednjem veku pomenila pustolovske in fantastične zgodbe, pisane v prozi.

Romantika je bila evropska umetnostna smer v prvi polovici 19. stol., ki je poudarjala zlasti subjektivnost, čustva in domišljijo.

Na splošno pomeni beseda tudi danes poudarjeno čustveno dožemanje stvarnosti.

Glavne značilnosti:

- usmerjenost v človekovo notranjost, čustva, zlasti ljubezen
- močna domišljija, izmišljen svet, nenavadnost, izjemnost, usojenost, naključnost
- črno-bela karakterizacija oseb (osebe so samo dobre ali slabe), olepševanje, idealiziranje ljudi in dogodkov
- beg iz nelepega stvarnega v odmaknjeno preteklost, v daljne, skrivnostne kraje, hrepenenje po tem
- razočaranje nad stvarnostjo
- zanimanje za narodovo preteklost in ljudsko pesniško izročilo
- poudarjanje svobode kot pravice posameznikov in narodov
- izpovedovanje: zato ima lirika prednost pred epiko in dramatiko, poezija pa pred prozo
- prevladujoče lirske vrste: osebnoizpovedne pesmi stalnih oblik, npr. soneti, gazele, glose
- obsežnejše romantične pesnitve, epsko-lirske povesti v verzih in romanih
- privzdignjenost jezika, močno čustveno obarvan slog

Slovenski romantiki:

Miha Kastelic urejal Krajske čbelice (literarno glasilo), katerega glavni pesnik je bil Prešeren

Matija Čop

Jernej Kopitar

S Čopom se je začelo znanstveno poučevanje književnosti, s Prešernom pa je naša lirska poezija dosegla raven ki je bila enakovredna evropski.

Janko Kersnik: V ZEMLJIŠKI KNIJIGI

Kakšna je zgradba pripovedi v zemljiški knjigi?

Kersnikova kratka pripoved je ena izmed 8 slik s skupnim imenom Kmetijske slike. Kersnikova slika vsebuje v ospredju več oseb. Prikazuje resnično dogajanje na kmetih in je ena izmed podob iz kmečkega življenja.

Obnovite zgodbo o Znojilčevem posestvu

V večernem vzdušju navadne vaške krčme, sta se pogovarjala advokat Pavlin in zdravnik Sever. Pregarjala sta dolgčas z igranjem domin in s pogovorom o Znojilčevem posestvu. Zgodba je govorila o nekem očetu, ki je imel dva sina. Ta oče je umrl še preden je napisal oporoko, zato je posestvo dobil Tomaž, doto sta pa dobila ta Matevž in rejenka Lajda. Lajda je šla za dekle na bližnjo posest, Matevž pa je šel za hlapca na Tomaževem posestvu. Čez nekaj časa sta imela Matevž in Lajda otroka Lukca, ki sta kmalu zatem umrla, matevž je pa izginil neznan kam. Ker je šlo Tomaževi kmetiji vse čedalje bolj navzdol so jo morali prodati. Ta kupec Znojilčevega posestva je bil advokat Pavlin.

Imenujte realistične značilnosti pripovedi

- prikazan je stvarni zunanji svet, dogajanje v kmečki družini Znojilčevih
- kmečji sloj je predstavljen sredi takrat aktualnih družbenih problemov, ki se odražajo v delitvi Znojilčevega imetja, zadolževanju, proletarizaciji kmetov (Matevž in Lajda)
- kmečki ljudje so prikazani v odnosu do gosposkih: advokat po smešni ceni kupi propadlo posestvo
- poudarjeno je razumsko dojetje življenja. Dr.Pavlin govori o stvarnih dejstvih na podlagi dokumenta, zemljiške knjige. Nesentimentalno, nečustveno je tudi slovo nesrečnih ljubimcev, pripovedovalca zanima stvarni, goli podatki o ljudeh: starost, premoženjsko stanje
- osebe niso olepšane, idealizirane. Njihovo ravnanje je družbeno določeno. Matevža novica o Lajdini nosečnosti ne razveseli temveč potre in razjezi. Od ljubezni je ostala pusta stvarnost, ki je takšna zaradi gmotnih razmer. Zemljiška knjiga postane glavna »oseba« pripovedi.
- pripoved je kratka, skopa. Napisana je v realističnem poročevalskem slogu. Jezik je prilagojen pripovedovalčevemu poklicu in socialnemu poreklu. Pripovedi so kratke, v njih so nanizana dejstva kot v uradnih dokumentih.

Kaj je realizem? Naštejte glavne značilnosti

REALIZEM:

beseda izvira iz latinskega pridevnika realis (stvaren)

Realizem je bil najprej srednjeveška filozofska smer, v 19.stol., pa se je ta izraz uveljavil za umetnostno smer, ki je skušala podati čimbolj zvesto podobo resničnosti. Na splošno pomeni čut za stvarnost, upoštevanje stvarnosti in dejstev.

Glavne značilnosti:

- usmerjenost v zunanji, stvarni(objektni) svet, poudarjeno razumsko dožemanje življenja in sveta
- opazovanje in razčlenjevanje stvarnosti, zgledovanje po znanstvenih metodah proučevanja sveta, odkrivanje vzrokov in posledic
- prikazovanje vsakdanjega, nenaključnega, tipičnega
- osebe in dogodki so prikazani objektivno, brez olepševanja
- ravnanje oseb je psihološko in družbeno utemeljeno
- prevladujeta predvsem roman in novela

Navedite slovenske predstavnike realizma in njihova najpomembnejša dela

Fran Levstik - Popotovanje iz Litije do Čateža, Martin Krpan

Simon Jenko - Tilka

Josip Jurčič - Deseti brat

Janko Kersnik - Agitator

Ivan Tavčar - V Zali

Franc Govekar - V krvi

Ivan Cankar: KOSTANJ POSEBNE SORTE

Obnovite črtico Kostanj posebne sorte

V samotni naravi daleč od ljudi je živel kostanj. Vsi ljudje so ga hodili gledat, saj je bil drugačen od vseh drugih kostanjev. Vsak njegov list je bil znamenje moči, dobrote in vere. Nekoč se je enooki babnici Marjeti sanjalo, da leze sem ter tja po kostanju zlat hrošč. Kmalu je bilo toliko hroščev, da je primanjkovalo listov, zato se je en hrošč spotaknil in padel naravnost v njeno naročje in ji lezil vse do nosu. Marjeta je kihnila in zlatega hrošča ni bilo nikjer več. Nato se je vzdramila in in premislila svoje sanje.

Malo pred polnočjo se je Marjeta napotila z rovicco in motiko na pokopališče. Kopala je vse do ranega jutra. Ko jo je dohitel sončni vzhod, je Marjeta zavpila na ves glas ter zbežala vse do vasi, na pokopališču pa pustila orodje.

Vaščanom je razložila kaj je videla in vsi so šli pogledat kar je rekla.

Okrog kostanja je bila razkopana in razorana zemlja, kopičile pa so se človeške lobanje. Stali so blede in bili so čisto tiho. Ko so šli nazaj proti vai se je oglasil mož in rekel: "zdaj se je izkazalo, odkod ta moč, ta ljubezen in mladost" – oj prijatelji, ljubi moji, to nam bodo še cveteli kostanji!

Katere simbole prepoznate v črtici

-Marjetin popačeni obraz lahko razumemo kot simbol grde realnosti, strašne resnice, kakršno prinese npr vojna

-zlati hrošči ki se kot cekini sončijo na kostanjevih listih simbolizirajo bogastvo.

-korenine so se vile in bahale brezkončno na vse strani in objemale kupe človeških lobanj. To neskončno pokopališče je simbol morije ki jo je prinesla 1.svetovna vojna.

Kako razumete sporočilo črtice

-*"Zdaj se je izkazalo od kod ta moč, ta ljubezen in ta mladost"!*

Pove nam, da iz smrti raste življenje oziroma, da je smrt pogoj za življenje.

- *"Oj, prijatelj, ljubi moj, to nam bodo še cveteli kostanji"!*

To je napoved za množične smrti, ki jo prinaša vojna. Po vsem umiranju bo zmagalo življenje.

Kaj je črtica

Črtica je zelo kratka pripoved, ki pripoveduje o enem samem dogodku ali drobnem doživetju. Prikazuje en sam dogodek, v katerem avtor ne opisuje zaporedja zelo natančno, ampak se bolj posveti čustvenemu razpoloženju glavne osebe.

Kaj pomeni izraz moderna v književnosti? Kdaj se uveljavi pri nas in kdo so predstavniki?

MODERNA

Beseda izvira iz izraza moderen, francosko »moderne« kar pomeni sodoben, nov, novodoben.. **V moderni je postalo čustvo spet pomembnejše od razuma, subjektivnost pomembnejša od objektivnosti.**

Pojem moderna se je najprej (po letu 1890) uveljavil v Nemčiji in Avstriji kot skupno poimenovanje za smeri, ki so nasprotovale realizmu in so se med seboj večina prepletale: nova romantika (obuja vrednote stare romantike), dekadenca (poudarjanje čutnosti, odpor proti ustaljenim vrednotam, razdvojenost in pesimizem, živčna preobčutljivost, misticizem in opolzlost), simbolizem (odmaknjenost od resničnosti, beg v sanje, misticizem, poudarjanje čiste lepote) in impresionizem (poudarja trenutno doživetle, osebni vtis)

Moderna se uveljavi pri nas med letoma 1899 in 1918. prvo mejnico povezujemo z izidom 2 pesniških zbirk: Cankar-Erotike, Župančič-Čaša opojnosti, drugo pa s koncem prve svetovne vojne in Cankarjevo smrtjo.

Predstavniki slovenske moderne:

Dragotin Kette

Josip Murn

Ivan Cankar

Oton Župančič

Kaj veste o Ivanu Cankarju?

IVAN CANKAR:

-10.maj 1876 na Vrhniki - 11.december 1918 v Ljubljani

-rodil se je v družini revnega obrtnika

-osnovno šolo obiskoval na Vrhniki, maturiral na ljubljanski realki

-pred začetkom 1.svetovne vojne je bil zaprt zaradi podpiranja jugoslovanske politične zveze, potem je bil vojak v Judenburgu (zaradi bolezni ga izpustili iz vojske)

-malo pred smrtjo preselil iz Rožnika v Ljubljano

Cankar je začel objavljati svoja literarna dela že kot dijak. Prve črtice in povesti je pisal po zgledu poetičnega realizma, pozneje tudi naturalizma. Po prihodu na Dunaj se je seznanil s takrat modernimi literarnimi tokovi. Odrekel se je naturalizmu in se najprej navdušil za dekadenco ter impresionistični slog, po letu 1900 pa je v njegovih delih vidna preusmeritev v simbolizem in družbenokritično tematiko. (motive v dunajskem obdobju pogosto povezuje z osebnoizpovednimi temami)

Ivan Cankar velja za največjega pripovednika in dramatika slovenske besedne umetnosti. Njegov slog je eden najbolj izbrušenih, pisal je dela različnih zvrsti in vrst in v njih upovedil mnoge snovi- od najosebnejših do najširših družbenih.

Prežihov Voranc: SAMORASTNIKI in BOJ NA POŽIRALNIKU

Obnovite obe noveli

SAMORASTNIKI

Pisatelj Voranc se je s prijateljem po dveurni hoji ustavil na vrhu slemena Karnic, kjer je nekoč gospodaril bogati kmet Karničnik. Bogate Karnice so propadle, od vsega posestva je ostala le bajta. Na pragu ju je pozdravila starka Nana, ki jima je začela pripovedovati zgodbo preteklosti. Pred sto leti je na Karnicah gospodaril predzadnji Karničnik, ki je imel dva sina in hčer. Najstarejšemu sinu je bilo ime Ožbej. Ko je imel dvajset let, je na Karnice prišla služiti revna kajžarska hči Hudabivška Meta. Ožbej se je vanjo zaljubil in Meta je s sedemnajstimi leti rodila prvega otroka. Ker je bila to za Karnice velika sramota, je hotel stari Karničnik preprečiti njuno zvezo. Meto je kaznoval tako, da so ji na dlaneh žgali predivo. Toda Meta se ni hotele odpovedati svoji ljubezni. Nato so jo nagnali s Karnic in Meta je odšla služiti na samotni kraj ob Dravi. Čez dve leti je rodila drugega Ožbejevega otroka. Karničnik je hotel Meto prepričati, naj se odpove Ožbeju, toda ona je ostala odločna. Odvedli so jo v graščino in ji naložili petdeset udarcev. Oče je hotel Ožbeja poročiti z bogatim dekletom, toda v noči pred poroko je Ožbej pobegnil in se po osmih dneh vrnil pijan. Karničnik je hotel na vsak način preprečiti zvezo med Ožbejem in Meto, zato je sina poslal v vojsko, od koder se je Ožbej vrnil s prestreljeno nogo. Pogosto je zahajal k Meti in še bolj pil. Meta mu je rodila devet otrok, Ožbej ji je obljubljal poroko, stari Karničnik pa je temu še vedno nasprotoval. Nekega večera se je Ožbej pijan utopil v jezeru. Meta je ostala sama s svojimi samorastniki in jih vzgajala z ljubeznijo in ponosom. Zdaj je rasel že četrti rod Metinih otrok in Nana je bila njena najmlajša hči. Mladi gospodar, Ožbejev mlajši brat, je prodal Karnice in si kupil posestvo v dolini. Ker je bil slab gospodar, je posestvo propadlo.

BOJ NA POŽIRALNIKU

Dihurjevi so živeli na zelo težavni zemlji, saj so jim ob vsakih padavinah požiralniki uničili skoraj ves pridelek. Zato so otroke pošiljali za pastirje. Sosedovi pa z njimi niso ravnali najlepše, zato se je mali Dihur odločil in pobegnil domov. Pred očetom se je skrival cele tri dni, a ko ga je oče našel, ga je tako nalomil, da ga je začela metati božjast. Ko je oče umrl je bajta pripadala njemu. Poleg bajte pa je podedoval še dolg petstotih kron. Ženo je našel pri bajti na Komeljnu. Zaradi premokre posesti se je Dihur včlanil v kmetijsko zadrugo, toda ker je videl, da ga imajo samo zato, da plačuje članarino se je tretje leto izpisal. Zemlje je bila ilovnata, zato je bilo zelo težko orati, ker pa niso imeli volov so morale to delo opravljati krave. Po šestih deževnih letih pa je prišla bolj suha sezona. Vsi drugi so zaradi suše hodili k maši ter prosili dežja, le Dihurjevi so ostajali doma in občudovali prečudovite posevke. Toda drugo leto pa je bilo ravno obratno, so pa oni na hribu bili vedno doma, Dihurjevi pa so hodili k maši za bolj suho obdobje. Ker je na domačiji bolj slabo kazalo za kakšen zaslužek, da bi lahko poplačal dolg se je Dihur, skupaj s svojim kolegom, odpravil na Svinjsko goro, pomagat tamkajšnjim kmetom. Tako je dolg znižal na dvesto kron k bajti pa je pripeljal volička, katerega pa je pri oranju tako pretepel, da je poginil. Tako je prišel čas žetve in dihurjevi so se zopet odpravili služiti na sosednje njive. Tako je nekega dne Dihurka zaradi izčrpanosti zaspala v brazdi, v kateri je tudi splavila. Nezavestno so jo pripaljali domov, kjer je čez nekaj dni preminila. Kljub ponudbam, da bi Dihur prodal to bajto, se je on neomajno boril proti požiralniku. Otroke je poslal celo v šolo, vendar so se drugi otroci pritožili, da ne bodo hodili in se družili z otroki, ki imajo uši. Neč je celo na nekega fanta, ki ga je zmerjal vrgel kamen, da je fant padel po tleh. Od takrat naprej otrok ni več pošiljal v šolo. Dihurjevi pa so si prizadevali, da bi pridelali krompir zase, zato so se trudili in po dolgih mukah jim je

uspelo najti tako seme, da je bila letina približno dobra. Kopanje krompirje je bilo pri Dihurjevih zelo svečano opravilo. Oče je vsakogar, ki je ranil sad namlatil, le pri Mici se je malo zadrževal. Naslednje leto pa je bila letina spet zanič, zato sta Neč in Pungr skovala načrt in Jaromilu pokradla dovolj krompirja za ozimnico. Toda naslednji dan so prišli k Dihurju sodik, žandar in Jaromil. Ko so končno ugotovili, da sta kradla Neč in Pungr, so ju nalomili s palico. Nekega dne so se požiralniki zopet zbudili in grozili celotnemu pridelku. Dihurjevi so se pet dni borili s požiralnikom. Peti dan pa so se požiralniki umirili. Dihur je skopal jama skozi ilovico do skalnate plasti, tako, da je voda lahko odtekala. Vendar, ker je bila jama globoka, se je material usul in dihurju zmečkal trebuh. Zaradi taga je Dihur po nekaj dneh umrl. Otroci niso vedeli ali naj sploh koga obvestijo o smrti. Odločili so se, da bodo poslali pismo Sušniku, s katerim je Dihur delal na Svinjski gori. Sušnik je prišel na domačijo za njim pa so prišli še vsi vaščani. Po pogrebu so se Dihurji porazgubili po službah, domačijo pa je dobil sosed.

Označite glavne osebe (Meta, Karničnika, družino Dihurjevih)

- **Meta** ... protagonistka (nosilka pozitivnega, izjemnega materinstva)

Najprej jo značuje njena pripadnost revnemu družbenemu sloju, zaradi katerega ji ni dovoljena osebna sreča, potem odločnost da si to srečo vsejeno vzame, nazadnje in najmočnejše pa je njena skoraj nadčloveška ljubezen do otrok in sposobnost da jih sama vzgoji.

- **Karničnik** ... trd, neizprosen, krut, človek brez čustev, enoumen

Tip bogatega in ošabnega kmeta ki hoče za vsako ceno doseči svoj cilj, pri čemur uporablja tudi najsurovejše načine. V svoji odločnosti je močan, pravo nasprotje sina ki je slabič in niha med domom in Meto.

-**družina Dihurjevih** ... v delu in boju z zemljo so bili vztrajni, trdoživi, do skupnosti v kateri so izkoriščani živeli pa nezaupljivi.

Najbolj pomembna oseba je oče Dihur, ki ga spoznavamo že od otroških let. Že takrat ga je mučila božjast, imel je tudi trdo vzgojo, ki jo je potem prenašal na otroke. Sovraži hlapčevstvo in verjame v boljši jutri.

Mati Dihurka je možu pokorna, vedno samo dela in skrbi za otroke. Ti se z drugimi otroci ne razumejo, kar je posledica vzgoje. Vsi Dihurjevi so velika družina, kjer en drugemu pomagajo preživeti. Otroci očeta spoštujejo, a se ga hkrati tudi bojijo. Pogosto se s tujimi otroci, saj eni druge sovražijo. Prav tako sovražita okolico tudi starša, le da sta prisiljena v spoštljiv odnos, saj za te ljudi delata.

Kaj je socialni realizem? Katere so socialnorealistične prvine v novelah?

SOCIALNI REALIZEM:

Beseda pomeni družben, takšen ki se nanaša na družbo, na njej temelji ali iz nje izvira.

Socialni realizem je vrsta realizma, ki ga zanima človeko v položaj v družbi.

Človeka vidi predvsem kot pripadnika družbenega razreda; od družbenih razmer je odvisno tudi človekovo osebno življenje, zato si mora mesto v družbi izboriti. Osnovna ideja socialnega realizma je, da se z uporomo oz. revolucijo delavske in kmečko-proletarske množice osvobodijo-revolucija je pogoj za pravičnejši svet.

Socialnorealistične prvine:

Boj na požiralniku

- opisovanje in prikazovanje dogajanja in oseb iz stvarnega življenja
- prikazan je človekov položaj v družbi (Dihurji v svojem naravnem in socialnem okolju)
- namesto posameznika je v ospredju pripovedi kolektiv (družina in širša socialna skupnost)
- glavne književne osebe so pripadniki izkoriščenega družbenega razreda (kmečkoproletarskega) t.i. mali ljudje
- njihovo osebno življenje je odvisno od naravnega okolja pa tudi od socialne skupnosti, v kateri živijo
- o življenju malih ljudi pripoveduje pisatelj realistično, objektivno, hkrati pa analitično-odkriva vzroke družbenega pojava in navaja njegove posledice

Samorastniki

- opisovanje dogajanja in oseb iz stvarnega življenja
- prikazan je človekov položaj v družbi (hči revne kmečke družine je v službi pri bogatem kmetu brezpravna-lahko jo po svoji volji odpusti in celo muči)
- glavne književne osebe so pripadniki izkoriščenega družbenega razreda (kmečkoproletarskega) t.i. mali ljudje
- njihovo osebno življenje je odvisno od socialne skupnosti v kateri živijo (Metino od Karničnika in gospode), vendar iz te skupnosti s svojo trdoživostjo in samozavestjo tudi osamosvajajo-najprej moralno potem pa še socialno
- o življenju malih ljudi pripoveduje pisatelj realistično, objektivno, hkrati pa analitično-odkriva vzroke družbenega pojava in navaja njegove posledice

Kaj je novela?

Novela je pripoved o pomembnem dogodku, vsi snovni motivi so usmerjeni le k temu. Izogiba se večjemu številu oseb, tudi dogajalni prostor je majhen in le izjemoma dopušča opise pokrajine, pa še to le tedaj, ko je v tesni zvezi z junakovo usodo. Pri podrobnostih se nima časa ustavljati. Motivika je lahko pretekla ali sodobna, zgodovinska ali vsakdanje življenjska, zmeraj pa iz stvarno verjetnega življenja. Vsebovati mora nenavadne preobrate, presenečenja in izjemne položaje.

Karel Destovnik Kajuh: BOSA POJDIVA, DEKLE, OBSOREJ

Kakšna književnost je nastajala med drugo svetovno vojno?

Književnost v 2.svetovni vojni je nastajala v tesni povezavi z odločilnimi zgodovinskimi dogodki, ki so pretresali tudi naše ozemlje. Literarno dejavnost so zaznamovale posebne vojne okoliščine. Med vojno umetnost ni zamrla čeprav je bil zapovedal »kulturni molk« . Ker je bila književnost v vlogi narodnega in revolucionarnega ozaveščanja in je bila namenjena najširšem krogu ljudi, je morala biti razumljiva in dostopna, nezahtevna, preprosta. Prevladovala je lirika, saj je bila za neposredno, za takojšnje učinkovanje najprimernejša. Iz podobnih razlogov so se v pripovedništvu uveljavila predvsem krajša prozna dela: novele, črtice pa tudi dnevniški zapiski, oblikovani na literaren način.

Preberite pesem in ugotovite, kateri temi se prepletata

V pesmi se prepletata temi ljubezen in trpljenje nesvobodnega naroda.
Belo in temno se v pesmi izmenjujeta, ljubezen in misel na trpeči narod se prepletata.

Kako razumete sporočilo pesmi Bosa pojdiva...?

Sporočilo pesmi je ljubezen, izpovedana v vojnem času, v času največje narodne ogroženosti. Ljubezen izpoveduje pesnik ki se je zavedal da je del narodne skupnosti in je čutil moralno dolžnost, da se vključi v osvobodilni boj. Zato zanj izpoved ljubezni ne bi bila iskrena brez misli na trpeče ljudi.

Označite slogovne značilnosti pesmi

Kontrast- ljubezen z belimi češnjevimi cvetovi , trpljenje uporniškega naroda s temnimi grobovi talcev.

Ponavljjanje-beli so, beli so

Stopnjevanje- temni,pretemni

Tone Pavček: PESEM O ZVEZDAH

Preberite pesem in jo razložite

Zvezda je v poeziji ustaljen simbol sreče, smisla in optimizma, prav tako pa je vsak človek nekaj posebnega, smiselnega in lepega. Potuje po vedno isti poti od rojstva do smrti. Čeprav je del skupnosti, živi sam.

Pesem je členjena v kitice, vsaka posreduje sporočilo.

Kaj pomeni pojem sodobna književnost

Književnost, ki pripada našemu, sedanjemu času. To pomeni da se večinoma ukvarja z različnimi pojavi in problemi naše sodobnosti. Pri tem lahko uporablja že ustaljene, tradicionalne oblike ali pa uvaja nove, moderne.

Navedite nekaj predstavnikov sodobne književnosti

Tone Pavček, Kajetan Kovič, Ciril Zlobec, Svetlana Makarovič, Niko Grafenauer, Ciril Kosmač, Pavle Zidar, ...